

— Кармен проживотіє ще днів зо два, не більше.

Мейсон виплюнув крижинку й докірливо глянув на бідолашну собаку, потім знову взяв її лапу до рота й заходився вигризати бурульки, що цупко понамерзали між пазурами.

— Скільки я бачив собак з химерними назвами, то завжди вони чорта варті, — промовив він, скінчивши свою роботу, і відштовхнув собаку від себе. — Вони миршавіють і врешті гинуть під вагою своїх гучних наймень. Чи ти коли бачив, щоб лихо спіткало собаку, який зветься просто Касіяр, Сиваш або Гаскі? Де там! Глянь лишень на Шукума, він...

Клац! Худий пес скочив і мало не вп'явся білими зубами Мейсонові в горло.

— А, будеш, будеш ти мені! — Кінцем пужална Мейсон так уперіщив собаку поза вуха, що той простягся на снігу, судомно затремтів, і по іклах йому потекла жовта слина.

— От я й кажу, глянь на Шукума... Його ще надовго стане. Б'юсь об заклад, що він цього ж таки тижня з'їсть Кармен.

— А я іншої думки, — мовив Мелмют Кід, обертаючи мерзлий хліб навпроти огню, щоб розтанув. — Можу закластися, що ми самі з'їмо Шукума, доки доїдемо. А ти що скажеш, Рут?

Індіанка вкинула крижинку до кави, щоб осіла гуща, глянула на Мелмюта Кіда, потім на свого чоловіка, тоді на собак, але нічого не відповіла. Що тут казати, все й так ясно. Іншої ради немає. Перед ними — двісті миль невтертої дороги, мізерних харчів для них самих лишилося тільки на шість день, а для собак уже нема нічого.

Двоє чоловіків і жінка посідали коло ватри й узялися до свого злиденного підживку.

Собаки лежали запряжені, — бо, спиняючись опівдні, їх не розпрягали, — і заздрісно стежили за кожним шматком.

— Сьогодні полуднуємо востаннє, — сказав Мелмют Кід. — І треба добре мати на оці собак, бо вони дедалі все лютішають. При нагоді так і кинуться на кого з нас.

— А я колись був головою братства методистів і вчителював у недільній школі.

Сказавши таке ні сіло ні впало, Мейсон мрійно задивився на свої мокасини, що з них ішла пара, але Рут вивела його з задуми, наливши йому кухлик кави.

— Хвалити бога, чаю маємо досить! Я бачив, як він росте в Тенесі. Чого б я оце тепер не дав за гарячого кукурудзяного коржа! Не журися, Рут, уже тобі недовго голодувати й ходити в мокалинах.

На цю мову жінка повеселішала. В погляді її світилася велика любов до свого білого пана, до першої білої людини, яку вона бачила в своєму житті, до першого чоловіка, що повадився з жінкою краще, ніж просто з твариною чи в'ючною худобиною.

— Авжеж, Рут, — провадив далі її чоловік чудною мішаною мовою, бо тільки так могли вони порозумітися. — Почекай-но, ось ми доберемося до Далекої Країни, сядемо в човен білих людей і попливемо до Солоної Води. Так, погана вода, бурхлива вода, цілі гори води танцюють весь час угору й униз. І так її багато, так далеко їхати... Пливеш десять снів, двадцять снів, сорок снів (він полічив доби на пальцях), і все — вода, погана вода. А тоді приїдеш до великого селища, повного люду, наче

комарів улітку. А вігвами, — ох і височенні, десять, двадцять сосен. Страх які!

Він безпорадно замовк, зиркнув благально на Мелмюта Кіда, а тоді заходився показувати руками, як то буде високо, коли скласти двадцять сосен кінцями одну до одної. Мелмют Кід глузливо всміхнувся, але Рут аж очі витріщила з дива та втіхи: вона була майже певна, що чоловік жартує, і така поблажливість тішила її бідне жіноче серце.

— А потім сідаєш у... у коробку, і — гуррі — поїхали вгору. — Він підкинув порожнього кухлика в повітря, щоб показати, як то буде, і, спритно піймавши його, гукнув: — Гоп! З'їхали додолу. Ну, й чарівники ж там! Ти їдеш, приміром, до Форту Юкону, а я їду до Арктик-Сіті двадцять п'ять снів; довга товстенна мотузка, я беруся за один кінець і кажу: "Гелло, Рут! Як ся маєш?" А ти кажеш: "Чи це ти, мій любий?" А я кажу: "Так". А ти кажеш: "Я не можу спекти доброго хліба, немає соди". Тоді я кажу: "Пошукай лишень у коморі під борошном. До побачення". Ти заглядаєш під борошно й знаходиш повно соди. І весь той час ти — у Форті Юконі, а я — в Арктик-Сіті. Ох, що то за чарівники!

Слухаючи ту казку, Рут усміхалася так щиро, що обидва чоловіки зареготалися. Собаки почали гризтися й припинили Мейсонову оповідь про дива Далекої Країни. А поки чоловіки їх розбороняли, Рут устигла позав'язувати санки, й можна було рушати в дорогу.

— Ану, Лиско! Гайда!

Мейсон хвацько ляснув батогом і, коли собаки стиха заскавчали в запрягу, зрушив з місця стерновою жердиною примерзлі санки. Рут побігла за другими санками, а Мелмют Кід, допомігши їй зрушити, поїхав останній. Мелмют Кід був дужий, навіть суворий чоловік, він міг би вола звалити одним замахом, але йому шкода було бити сердешних собак; він потурав їм, як рідко хто з погоничів, і мало не плакав над їхньою бідою.

— Ну, рушайте вже, бідолахи здорожені! — пробурмотів він по кількох марних спробах зрушити санки.

Але нарешті терплячістю він таки досяг свого: скімлячи з болю, собаки кинулись наганяти товаришів.

Ніхто більше не розмовляв: важка дорога не дозволяє таких розкошів. А мандрувати Північчю — надсадна, убивча праця. Щаслива та людина, що ціною мовчанки витримує бодай день подорожі і то втертою дорогою.

Бо з усякої праці, що висотує жили, найтяжча — торувати дорогу. За кожним кроком нога у великій плетеній лижві грузне в сніг аж по коліно. Тоді треба витягати ногу вгору, просто вгору, бо як збочиш бодай трішечки, може статися лихо. Лижву треба геть-чисто витягти зі снігу, а тоді вже переставляти далі. Другу ногу теж доводиться витягати просто вгору принаймні на пів-ярда. Хто мандрує вперше, коли навіть йому пощастить не зачепитися лижвою за лижву — а це дуже небезпечно — і не простягтися лігма на снігу, той уже ярдів за сто знемагає на силі. А хто за цілий день ні разу не заплутається під ноги собакам, той може спокійно, з чистим сумлінням залізти собі ввечері в спальні хутра і пишатися понад усяку міру своєю снагою. А тому, хто пройде двадцять снів цією довгою дорогою, можуть і боги позаздрити.

Уже вечоріло, а пригнічені величчю Білої Тиші люди мовчки долали важку дорогу. Природа має чимало способів довести людині її нікчемність: безнастанна зміна припливу й відпливу, люті бурі, жах землетрусу, протяглий гуркіт небесної артилерії, але найстрашніша, найбільш гнітюча з усього того — байдужість Білої Тиші. Ніщо ані ворухнеться, на блискучому мідяному небі — ані хмаринки, найтихіший шепіт вражає, як блюзнірство, людина стає боязка, лякається згуку власного голосу. Вона, єдина жива порошинка, — мандрує примарними просторами мертвого світу, тремтить од власної відваги, розуміє, що її життя — все одно, що життя хробака. Дивні думки зринають некликані, і таємниця всіх речей бентежно шукає собі вислову. Людину гнітить страх

перед смертю, перед богом, усесвітом, а водночас зроджується надія на воскресіння й життя, туга за безсмертям — надаремне прагнення ув'язненої істоти; людина лишається сам на сам з богом.

Отож уже вечоріло. Річка робила велике коліно, і Мейсон, ідучи попереду, повів валку навропростець вузьким пересипом. Але собаки не здужали виїхати на стрімкий берег. Хоч Рут і Мелмют Кід підштовхували санки, а проте собаки знов і знов сповзали вниз. Тоді взялися ще раз. Бідолашні, охлялі з голоду собаки напружили останню силу. Вище, вище — і ось санки вже на березі, та враз ватажок смикнув усіх собак за собою праворуч і зачепив Мейсона за лижви. Наслідок був страшний. Мейсона звалили, один собака заплутався в посторонках, а санки посунули знову вниз і поволокли все за собою.

Лясь! Батіг нещадно затанцював по собаках, особливо по тому, що заплутався.

— Не бий, Мейсоне, — заступився Мелмют Кід. — Сердешна вже й так гине. Стривай, зараз припряжемо мої собаки.

Мейсон почекав, доки Кід вимовить останнє слово, а тоді довгим батоном знов уперіщив провинну собаку. Кармен — бо це була вона — прищулилася в снігу, жалібно заскімлила, потім упала на бік.

То була трагічна хвилина, сумна подорожня пригода — собака гине, двоє товаришів ось-ось посваряться. Рут стурбовано позирала то на одного, то на другого. Мелмют Кід стримався, тільки в погляді його світився безмежний докір. Схилившись над собакою, він перерізав посторонки. Ніхто не промовив більше й слова. Собак спрягли до купи і вибралися на берег. Санки вже знов їхали по рівному, а Кармен насилу дибала ззаду. Доки собака може йти, його не стріляють. Це його остання нагода вижити: доплентатись до табору, а там, може, й пощастить забити лося.

Мейсон уже жалкував, що погарячився, але був занадто впертий, аби признатись; він ішов на чолі валки, і гадки не маючи, що насувається небезпека. Вони пробиралися крізь лісисту затишну долину.

Футів за п'ятдесят від дороги стояла височезна сосна. Стояла споконвіку, і споконвіку доля готувала їй такий кінець, а може, разом з тим і Мейсонові.

Він схилювся зав'язати ослаблого ремінця на мокасині. Санки спинилися, і собаки мовчки полягали на сніг. Навкруги була зловісна тиша; ані найменший подих не ворухив дерев, припалих памороззю; холод і тиша довколишніх просторів заморозили серце й скували тремтячі уста природи. В повітрі пролинуло зітхання; вони його не почули, а радше відчули, як призвістя руху в нерухомій порожнечі. І от велике дерево, обтяжене роками та снігом, зіграло свою останню роль у трагедії життя. Мейсон почув застережливий хрускіт, хотів одскочити, але не встиг випростатись, як дерево луснуло його по плечах.

Несподівана небезпека, нагла смерть — як часто доводилося Мелмютові Кідові їх бачити! Чатина ще тремтіла, а він уже наказав Рут, що робити, і сам метнувся рятувати товариша. Індіанка теж не зомліла й не стала марно голосити, як, може, зробили б декотрі з її білих сестер. З наказу Мелмюта Кіда вона налягла всім тілом на швидко злагоджену підойму, щоб зменшити вагу сосни, і прислухалася до стогону свого чоловіка. Кід же кинувся до дерева з сокирою. Криця весело дзвеніла, в'їдаючись у замерзлий стовбур: з кожним ударом дроворуб голосно видихав повітря: гах! гах!

Нарешті Кід поклав на сніг жалюгідного недобитка, що допіру був людиною. Проте ще гірша за товаришеву муку була німа скорбота на обличчі в жінки та її погляд, сповнений то надії, то відчаю. Розмовляли вони мало; люди з Півночі рано пізнають марність слів і безмірну вагу вчинків. Коли надворі мороз шістдесят п'ять градусів[4], людині довго не можна лежати на снігу. Тому з санок відрізали мотузку, страдника загорнули в хутро і поклали на підстилку з гілля. Перед ним

запалахкотіла ватра з того самого дерева, що заподіяло лихо. Позаду й трохи над ним нап'яли наметом шматок брезенту: він збирав променисте тепло й відбивав його на Мейсона — цю штуку знають люди, що вчаться фізики з первісного джерела.

Хто не раз дивився у вічі смерті, той пізнає її поклик. Мейсона страшенно потрощило. Це було видно з першого погляду. Правий бік — руку, ногу і спину — геть побито, тіло нижче пояса спаралізовано, та й усередині, мабуть, усе потовчено. Він подеколи стогнав, і то була єдина признака життя.

Жадної надії, жадної ради. До них повільно повзла жорстока ніч: Рут зустріла її з розпачливим стоїцизмом своєї раси, а Мелмютові Кідові додалося кілька зморщок на бронзовому обличчі. Власне, найменше страждав Мейсон, бо тепер він витав у Східному Тенесі, на Великих Курних Горах, переживаючи знову пригоди свого дитинства. Так тужно було слухати звуки його давно забутої південної говірки, коли він, марячи, розказував про купання в ставках, про полювання на видру та про наскоки на баштани. Для Рут його мова була все одно що китайська, але Кід розумів її і співчував кожному слову, як може співчувати лише той, хто роками був одірваний від усього, що зветься цивілізацією.

На ранок до хворого вернулася свідомість. Мелмют Кід нахилився почути його шепіт.

— Пам'ятаєш, як ми лаштувалися до річки Танани? Навесні, коли рушить крига, тому буде чотири роки. Я тоді не так уже й кохав її. Просто вона була гарненька, і я захопився... Але, знаєш, за цей час я дуже прихилився до неї. Вона була мені добра дружина, завжди попліч зі мною в скруту. І в нашому промислі нема їй рівної. Пригадуєш, як вона стрімголов кинулась у пороги Лосевого Рогу, щоб зняти нас із тобою з тої скелі, а кулі градом черкали по воді? А голод у Нуклукіето? Або як вона бігла навзаводи з кригою, щоб принести нам новини? Нема що казати, вона була мені добра дружина, краща ніж та перша. Ти не знав про ту? Я не розказував тобі, га? Я вже раз одружувався там, у Штатах. Через те ж

я й тут. Ми з тою вкупі зросли. Я пішов собі, щоб вона мала причину взяти розлучення. Вона таки взяла його.

Але з Рут — зовсім інша річ. Я гадав скінчити тут усе й податися на той рік на південь — з нею вдвох. Однак тепер уже пізно про це говорити. Не відсилай Рут до її люду, Кіде. Жінці страх як тяжко вертатися назад. Здумай лише! Мало не чотири роки жити на нашому салі, квасолі, хлібі й сушених овочах і вернутися до риби та оленини. Негоже, щоб вона, спізнавши наше життя, трохи легше, ніж серед її людей, знову поверталася до них. Заопікуйся нею, Кіде... Чому б тобі самому не... але ні, ти завжди цурався жінок... І ніколи не казав мені, через що опинився на Півночі. Будь ласкавий до неї і одішли її якомога швидше до Штатів. Але як вона затужить за батьківщиною, допоможи їй вернутися, добре? А малий... він теж нас зблизив, Кіде. Я таки сподіваюся, що це хлопець. Уяви собі — плоть од плоті моєї, Кіде. Він не повинен лишатися в цій країні. А коли це дівчина — то й не може лишитися. Спродай мої хутра; за них дадуть щонайменше тисяч п'ять, та ще й від Компанії мені належить куди більше. І далі веди мої справи разом зі своїми. Думаю, що та займанка на кручі виправдає себе. Доглянь, щоб малий дістав добру освіту, а понад усе, Кіде, не пускай його сюди. Цей край не для білої людини...

Я, Кіде, вже небіжчик. Проживу днів три, чотири найбільше. А вам доведеться йти далі. Мусите йти. Пам'ятай, це ж моя дружина і мій син... Ох, господи! Аби тільки був хлопчик! Вам не можна лишатися при мені... Я наказую вам іти далі. Вволіть мою передсмертну волю.

— Дай мені три дні, — благав Мелмют Кід, — Може, тобі покращає або щось інше нагодиться.

— Ні.

— Лише три дні.

— Ви мусите йти звідси.

— Два дні.

— Це моя дружина і мій син, Кіде. Не проси мене такого.

— Одинь день.

— Ні, ні! Я велю...

— Один тільки день. Ми якось розтягнемо харчі, а я, може, заб'ю
лося.

— Ні... або добре: один день, але ні хвилини більше. Тільки, Кіде, не...
не лишай мене самого стрічати смерть. Один постріл, раз потягти за
курка. Ти розумієш. І не забувай! Не забувай, що то плоть од плоті моєї, і
я не доживу, щоб побачити його.

Поклич сюди Рут. Я хочу попрощатися з нею, сказати, хай дбає про
хлопця й не чекає, доки я помру. Як я їй цього не скажу, то вона ще не
схоче йти з тобою. Прощавай, друзяко, прощавай. Стривай, Кіде... я...
треба копати вище скелі, коло зсуву. Там я напивав на сорок центів
золота з одного заступа. А ще, Кіде... — Мелмют Кід нахилився нижче,
щоб почути останні пригаслі слова людини, яка, помираючи, переборола
власні гордощі. — Пробач мені, що... ти знаєш... Кармен.

Залишивши жінку, що потиху плакала над своїм чоловіком, Мелмют
Кід натягнув на себе парку[5], почепив лижви, взяв рушницю і подався в
ліс. Кідові не в первину були суворі випробування Півночі, але ще ніколи
не доводилося йому стояти перед таким важким завданням. Абстрактно
беручи, це була проста математична формула: троє життів проти одного,
на смерть рокованого. Але тепер він вагався. П'ять років плекали вони
свою щирю приязнь, завжди поруч на річках і стежках, у таборах і в
копальнях, віч-на-віч зі смертю, на ловах, і в повідь, і в голод. Ця приязнь

була така велика, що він не раз відчував дивні ревності до Рут з першого ж дня, як вона стала межи ними. А тепер треба було самому покласти край їхній приязні.

Він благав у бога послати йому лося, одного тільки лося, але вся дичина наче покинула той край. Коли смеркло, змучений мисливець насилу побрів до табору голіруч і з важким серцем. Дике собаче виття й пронизливий Рутин крик змусили його наддати ходи.

Примчавши до табору, він побачив, що жінка вимахує сокирою серед зграї розлючених собак. Собаки зламали залізний закон своїх господарів і накинулися на харчі. Кід прилучився до побойовища, орудуючи прикладом, і знову відбулася предковична жорстока трагедія природного добору. Рушниця й сокира розмірено здіймалися й опускалися, влучали й схиблювали; гнучкі тіла з дикими очима й запіненими іклами звивалися на всі боки; людина й звірина заповзято боролися за перевагу. Врешті набиті собаки поповзли до краю світляного кола від вогнища, зализуючи рани й голосячи до зірок над своєю бідою.

Собаки зжерли весь запас сушеної лососини, і на більше як двісті миль пустельної дороги лишилося десь із п'ять фунтів борошна. Рут вернулася до свого чоловіка, а Мелмют Кід заходився білувати собаку, що лежав із розтрощеним черепом. Він порізав ще тепле м'ясо на шматки й старанно поховав усе, крім шкури й тельбухів, що їх кинув недавнім товаришам убитого собаки.

Ранок приніс новий клопіт. Собаки почали кусатися між собою. Вся зграя кинулася на Кармен, що й досі ще чіплялася за життя. Не допоміг і батіг. Собаки звивалися й скавчали від ударів, але розбіглися аж тоді, коли від Кармен не лишилося й сліду — ні кісток, ні шкури, ані навіть шерсті.

Мелют Кід заходився коло свого діла, прислухаючись до Мейсонового маячіння, що знову був у Тенесі, і вів гарячі суперечки з друзями своєї молодості.

Сосни росли близько одна від другої, і Кід порався швидко. Рут слідувала, як він лаштував схованку, таку, як часом роблять мисливці, щоб уберегти м'ясо від росомх і собак. Один по одному він пригнув вершечки двох сосонок мало не до землі і зв'язав їх ремінцем з лосевої шкіри. Потім уговкав собак і запряг їх у двоє санок, куди навантажив усе добро, крім тих хутр, що були на Мейсонові. А в ті хутра Кід щільно загорнув Мейсона, обмотав його шнурками і кінці шнурків прив'язав до зігнутих сосонок. Раз різонуті мисливським ножом — і сосонки, випроставшись, піднесуть тіло високо в повітря.

Рут чула останню волю чоловіка й не сперечалася. Сердешна добре засвоїла науку слухняності. Вона змалку звикла до покори й бачила, що всі жінки коряться панові світу — чоловікові; заперечувати йому просто не годилося. Кід дозволив їй на коротку хвилю вилити своє горе, коли вона цілувала чоловіка — її народ не мав такого звичаю, — потім одвів Рут до передніх санок і допоміг надіти лижви. Наосліп, машинально вона взяла жердину та батога і, погейкуючи на собак, рушила в дорогу. Кід вернувся до непритомного Мейсона; Рут уже зникла, а він усе сидів, зігнувшись коло багаття; чекав, сподівався, молився, щоб товариш помер.

Прикро лишатися на самоті з гіркими думками серед Білої Тиші. Тиша мороку — милосердна, вона ніби захищає людину, огорнувши її темним покривалом, дихає на неї співчуттям, але осяйна Біла Тиша, чиста й холодна під крицевим небом — не має жалю.

Минула година, друга, а Мейсон не вмирав. Опівдні сонце, не зринаючи над обрієм, кинуло пучку полум'я на небо, але відразу ж забрало назад. Мелют Кід опам'ятався й підійшов до товариша. Він глянув навколо. Біла Тиша наче глузувала з нього, і він злякався.

Пролунав гострий звук пострілу; Мейсон злетів у свою повітряну могилу,
а Мелмют Кід, тікаючи від того місця, погнав собак снігом, як навіжений.